

21. dne po položení kokonů se žlutý zákal rozplyne. Ulita embrya má celý závit a měří 0,17 mm. Na předním konci nohy je dvoukruhový terč a uprostřed každého kruhu černé očko. Ploché trásně na okraji terče, jež jsme viděli na embryu 16. dne, se vyvinuly v nesčetné řasinky, rychle vířící od středu předního okraje oběma směry dozadu. Jejich pomocí se embryo sice pohybuje, ale točí se stále na témže místě. Dokud je v mateční tekutině, je živé, ale příměs mořské vody nepřežije.

27. dne po položení se v zobánku kokonu ukáže nepatrná perforace, plně vyvinutí veligeři se dostávají do volné vody a vříví po celém akváriu. Jsou jich mraky a trvá to týden, než opustí vaječná

pouzdra. Veliger je velký 0,2 mm a jeho ulita má 1 1/4 závit. Hlavový terčík se přetvořil ve dva miskovité útvary s bohatým vířivým zřasením na okrajích. Tyto útvary, nazývané plachetka (velum), dříve orientované do jedné plochy s rovinou nohy, se namířily dopředu a nad očky se ukázaly základy tykadel. Pohyb veligerů nápadně připomíná let helikoptéry se dvěma nosnými vrtulemi. Vrtule, tedy plachetky, víříví ve vodorovné poloze a pod nimi je zavěšeno tělo s ulitou. Po celou dobu vývoje byla v akváriu teplota 18–20 °C.

V akváriu byla spousta nálevníků, vířníků a mikroskopických červíků, ale nezdařilo se, že by veligeři lovili. Pokusili jsme se krmit je masem červů, roz-

mačkaným mezi dvěma skly na řídkou kaši, ale neuspěli jsme. Veligeři nepřijali ani kaši z vodních plžů. Napadlo nás, že rapany v tomto vývojovém stupni jsou snad býložravé, a nabídli jsme jim tedy „zelenou vodu“, ani to však nebylo nic platné. Odrostlé rapany v přírodě požírají především mlže a napadají i plže jiných druhů. V akváriu je úspěšně krmíme kousky žížal. Čím se živí jejich veligeři, nepodařilo se nám zjistit. Třetího dne po opuštění vaječného pouzdra veligeři zacházeli. Zas jeden neuspěl sen . . .

Neodchovali jsme ani jednu rapanu; otázka odchovu mladých mořských plžů čeká dál na řešitele.

Z červené knihy našich měkkýšů - sivěnka *Alopi* *clathrata*

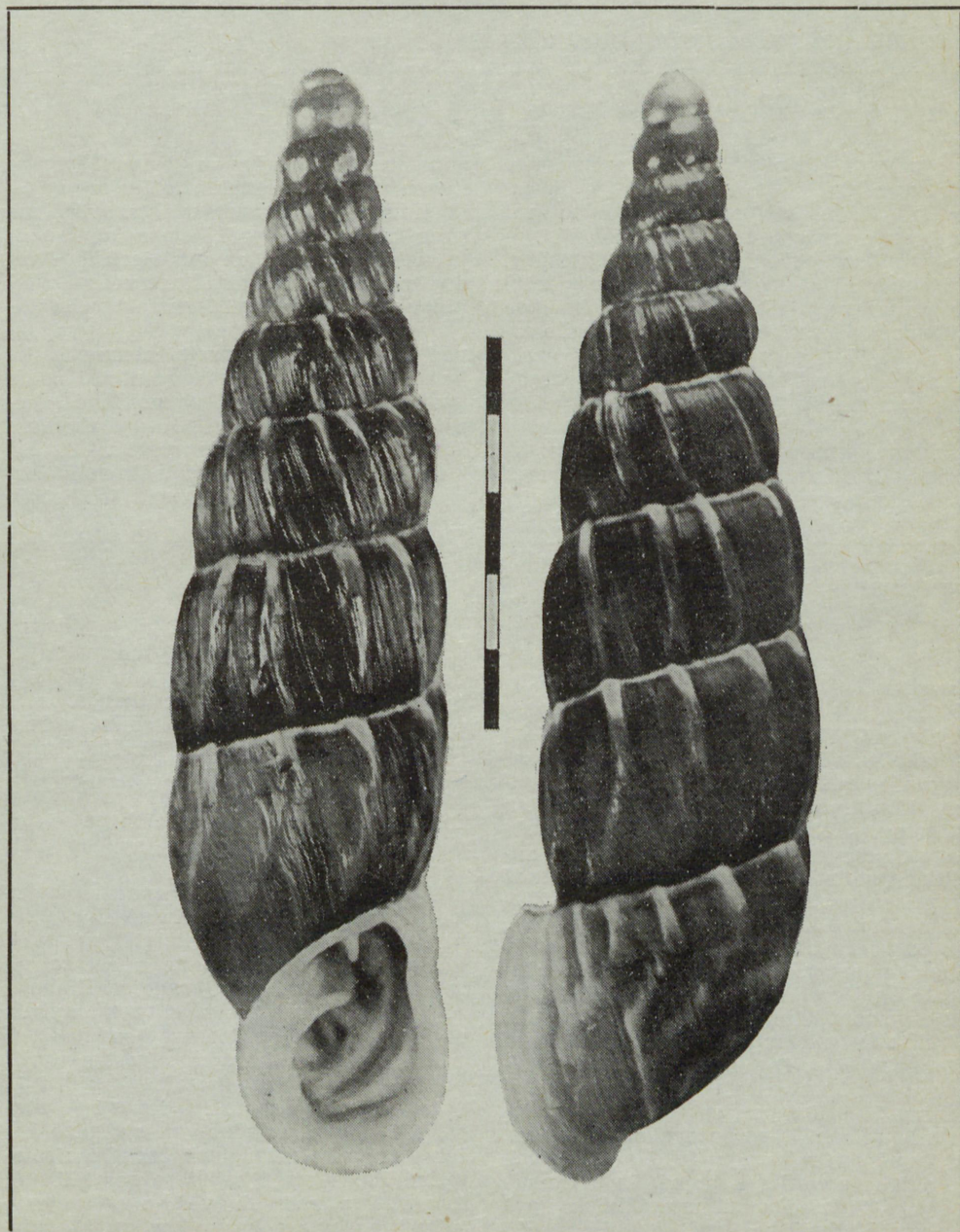
Vojen Ložek

Sivěnka ozdobná — *Alopi* *clathrata* (Rossmässler, 1857), význačný plž stěn Zádielského kaňonu ve Slovenském kraju, patří mezi nejpozoruhodnější prvky naší měkkýší fauny. V rámci čeledi závnatkovitých (*Clausiliidae*) zaujímá zvláštní postavení, jak morfologií ulity, tak příbuzenskými vztahy i zeměpisným rozšířením. Její 12,5–15 mm vysoká a 3,6 až 3,8 mm široká vřetenovitá ulita je na rozdíl od všech našich zástupců uvedené čeledi pravotočivá. Její barva je světle rohově hnědá s šedavým nádechem, povrch matný, posázený řídkými tupými žebry, která na svém horním konci, těsně při švu, přecházejí do bělavých papil a zdobí tak celou ulitu. Závitů je 9–9 1/2; šikmovejčité, dole zaokrouhlené ústí má značně rozšířené, dokonale odloupnuté obústí s bílým pyskem. Na vnější stěně ústí — hltanu jsou uvnitř 3 téměř stejně silné lištovité záhyby, příčka srpovitá však chybí. Takovou ulitu nemá žádný náš příslušník čeledi *Clausiliidae*, podobné však najdeme u mnohých druhů žijících dále na jihovýchodě, především v Sedmíhradsku.

Rod *Alopi* je endemický v rumunských Karpatech, zvláště v Sedmíhradsku, kde je zastoupen mnoha úzce endemickými druhy vytvářejícími četné místní rasy a také vysokohorské formy vyznačující se redukováním ozubením ústí. Mnohé druhy mají ulity jak levotočivé (jako ostatní *Clausiliidae*), tak pravotočivé a některé druhy se mezi sebou nepochybně kříží. Není proto divu, že se rod odedávna těšil mimořádné pozornosti systematiků a že jeho problematika není ani dnes vyřešena.

Náš zástupce patří do okruhu druhu *Alopi* *bielzi* (L. Pfeiffer, 1849) žijícího na několika místech v sedmíhradských Karpatech. Jde o jediný výskyt rodu *Alopi* mimo Rumunsko, omezený na nepatrné území daleko na severozápadě. Uvádí se většinou jako geografická rasa druhu *A. bielzi*, odlišuje se však několika stálými znaky, takže je vhodnější pokládat ho za drobný druh, který lze hodnotit jako neoendemit postglaciálního původu.

Jeho nečekáný výskyt v oblasti tak

vzdálené od areálu rodu poutal vždy pozornost, takže údaje o něm najdeme v řadě prací z různých údolí. Monograf rodu *Alopi*, známý maďarský malakozolog L. Soós, ho sbíral ve značném množství na snadno dostupných skalách v Zádielském kaňonu, zatímco mnohem později, v r. 1939, ho zde jiný maďarský pracovník — M. Rotarides nemohl nalézt a dva další sběratelé našli jen 1 kus! Je to jistě zvláštní u rodu, jehož zástupci se na svých stanovištích vyskytují obvykle ve velkém množství, což dalo i podnět k úvahám o jeho vymírání.

V r. 1947 jsem výskyt ověřil s výsledkem, že *A. clathrata* žije všude na skalách v Zádielském kaňonu ode dna ve výšce kolem 300 m až na horní hrany skal dosahující k 700 m. Většinou šlo o mnoho jedinců, často sedících v celých skupinách na stěnách. Podobně tomu bylo i při návštěvách v pozdějších letech. Tehdy se podařilo zjistit i další výskyty mimo Zádielský kaňon, a to na skalách na jižním srázu Horného vrchu mezi Zádielcem a Hrhovským amfiteátre, především nad návrším Okružle. Směrem k západu zasahuje *A. clathrata* až téměř

k okraji Hrhovského amfiteátru. Nebyla však již zjištěna na vrcholech Holubích skal západně od amfiteátru, ani na stěnách v Hájské dolině na východ od Zádielu a ani jinde ve Slovenském krasu.

V r. 1977 píše maďarský malakozolog K. Bába, že malakofauna skal v Zádielském kaňonu velmi utrpěla provozem motorových vozidel po silnici na dně kaňonu, a to jak výfukovými plyny, tak prašností, což podpořila inverzní poloha. Lze však předpokládat, že se toto zjištění týká jen úpatí stěn hluboko v kaňonu.

Jaký je výhled naší sivěnky do budoucna? Jde sice o zcela ojedinělý výskyt neendemického druhu, vázaný na nepatrný okrsek, který je však nicméně dost rozsáhlý a hlavně bohatý na vhodná těžce přístupná skalní stanoviště, kde druh žije v silných stavech. Třeba dodat, že patří mezi plže epilittické, kteří se během vegetační doby zdržují na holých vápencových stěnách, kde se živí lišejníky a řasami. Podobný způsob života mají v naší fauně jen ovsenky (rod *Chondrina*), drobná kuželovka skalní — *Pyramidula rupestris* (Drap.) a do jisté míry i paleo-

endemit vysokých vápencových Karpat Slovenska skalnice *Helicigona cinguela* [Rssm.]. Proto na všech nalezištích sivěnky žijí hojně i ovsenky *Chondrina clienta* (West.) a *Ch. tatica* Lžk., jakož i kuželovka. Všechny tyto druhy jsou poměrně citlivé na znečištěné ovzduší, neboť mizí zejména tam, kde se zvýší prašnost, ať již jde o popílek nebo cementový prach.

Dnes je Slovenský kras chráněnou krajinnou oblastí a Zádielská dolina nadto státní přírodní rezervací. Uvážíme-li nepřístupnost stanovišť sivěnky i dalších epilittických druhů, měla by jejich budoucnost být zajištěna, ovšem v blízkosti Zádielu vznikla velkocementárna ve Včelárech, která může nepříznivě ovlivnit i měkkýší společenstva vápencových stěn zádielské rezervace a jejího okolí. Bude proto třeba pravidelně sledovat stavy sivěnky a v případě, že by se skutečně projevil jejich trvalý pokles, pokusit se včas o umělý výsadek tohoto druhu na nějaké jiné obdobné, ale nenarušené stanoviště ve Slovenském krasu, neboť jen tak by bylo možné zachránit jednoho z mála našich endemických plžů.

Zajímavosti ve zbarvení plamátky lesní

Klára Hoffmanová

Plamátka lesní (*Arianta arbustorum* Linné, 1758) patří bezesporu k našim nejkrásnějším plžům. Základní zbarvení ulity je ve všech odstínech hnědé, zdo-beno bílými nebo bleděžlutými obláčky, skvrnami či čárkami. U některých jedinců se vytváří ještě tmavší podélně se táhnoucí pásek. Píštěl je zakrytá až uzavřená, v ústí se vytváří silný bílý pysk. Exotický zjev navíc podporuje tmavošedé až černé zbarvení nohy.

S jedinci zbarvenými, jak bylo výše uvedeno, jsem se dosud setkala na všech lokalitách. V roce 1980 na jaře jsem však narazila na místo, kde bylo možno po-

zorovat velké rozdíly ve zbarvení jednotlivých zástupců. Lokalita leží u obce Velké Hamry. Je to ruderální stanoviště zarůstající travami, podbělem a kopřivami; je většinou suché, jen v místech, kde vedou svodné kanálky dešťové vody, je terén trvale podmáčen. Barva a kresba ulity se nijak významně nelišily, zato nápadně rozdíly vykazovalo zbarvení nohou. Podle dosavadních poznatků i podle posledního pozorování na uvedené lokalitě se domnívám, že původní zbarvení nohy je černé nebo tmavošedé.

Z pozorovaných 18 kusů mělo nohu černou 11, to je 61 %. Tmavošedé byly

4 kusy, což se rovná 22 %. Jedinců s nerovnoměrným zbarvením (světlá noha s tmavou hlavovou částí) bylo 11 %, to znamená 2 kusy. Albin byl pouze jeden, čili 6 %.

Zajímavé je, že s formami s nestejným zbarvením a albínem jsem se setkala pouze na jediné lokalitě. Možná, že poruchy ve zbarvení jsou genetického rázu. Uvedených 18 kusů bylo nalezeno na ploše zhruba 16 m². Navíc je lokalita dokonale odtržena od ostatních nalezišť plamátky, takže je vyloučen nějaký přesun genetického materiálu.

Vydry v Ohři u Loun

Jako ve většině našich povodí, i v severozápadních Čechách ustupovala vydra říční podle I. a M. Flasarových (Zoolog. Abhandl., 33, 1975), protože rostlo její pronásledování. Koncem minulého století negativně zapůsobila také regulace potoků a řek a jejich znečišťování. Z r. 1833 je pozoruhodná zpráva, že se vydrě podařilo v Labi u Litoměřic ulovit mimořádného sumce, těžkého okolo 15 kg (je otázkou, zda nebyl poraněný či nemocný, proto snadnou kořistí). Výskyt v nedávných letech sledoval Houda (1972). Podle jeho pozorování žilo v okolí Loun v Ohři na úseku dlouhém 50 km 5 párů vyder, což ve srovnání s jinými řekami je pozoruhodný počet. V Ploučnici byly vydry ještě v 80. letech minulého století tak hojně, že se na ně pořádaly za pomoci speciálních psů „vydrařů“ úspěšné lovy. VD

Devadesát let Zemědělského muzea

Zemědělské muzeum vzpomene devadesát let svého trvání. Jeho základy byly totiž položeny při likvidaci expozic pražské jubilejní výstavy konané v Praze od května do října r. 1891. Trojčlenný komitét utvořený v r. 1892 z popudu prof. dr. Sitenského získal podstatnou část exponátů reprezentujících na výstavě zemědělství pro sbírky nového muzea.

V současné době má muzeum své sbírky v zámcích Kačina u Kutné Hory (zemědělská produkce, včelařství, potravinářský průmysl, knihovna a sbírka písemných dokladů), Ohrada u Hluboké n. Vltavou (lesnictví, myslivost a rybářství) a Lednice na Moravě (sadovnictví, zahradnictví, výuková myslivost a v přípravě i životní prostředí).

Pozoruhodnou součástí deposit je rozsáhlá knihovna s jednou z největších kolekcí knižní i periodické české i cizojazyčné literatury týkající se zemědělství, lesnictví, přírodních věd a v nemalé míře i tvorby a ochrany krajiny. Ve sbír-

ce dokladů je archivováno několik tisíc položek písemného i mapového materiálu vztahující se k dějinám zemědělství, lesnictví, ale i přírodních věd. Fotoarchív chová v negativech i pozitivěch tisíce dokladů z oboru zemědělské a lesní prvovýroby i zemědělské a lesnické práce, ale i snímků s přírodovědnou tematikou a srovnávacích dokladů o změnách a výsledcích asanace naší krajiny.

Pozoruhodné jsou i doklady výskytu četných, namnoze již neexistujících členů naší fauny a mezi jiným i na evropském kontinentě jedinečná kompletní kolekce parohů jelenovitých (*Cervidae*), sebraná a uspořádaná prof. dr. Vilémem Sallačem.

Muzeum je jedním z porozuhodných pracovišť sledujících u nás vývoj a příčiny změn krajinného rázu v jednotlivostech i v celku. Jeho depozita chovají jedinečné doklady vývoje a změn životního prostředí a jsou bankou důležitých dokladového materiálu pro každého, kdo se zabývá studiem změn zdejšího prostředí a hledáním cest k odstraňování jeho závad.

O. K.